

ruhjomalla, tukehduttamalla, pakkasessa tai hytyssoilla kuoliaksi. Eräs luostarin skiitoista, Anzerin saaren Golgata, muodostui metaforaksi kärsimyksille.

Toisen lajin puutteet ovat venäjän kielen virheitä, joiden laadun ja määrän perusteella vaikuttaa siltä, ettei kirjoittaja ole pystynyt itsenäisesti perehtymään lähteisiin. Jänissaari on hänelle Zaetskii Island (p.o. Zajatskii), Johannes Kastajan mestauspaikeksi nimetty skiitta Sekirna (p.o. Sekirnaja), sekasorron aika on *smutnaja vremja* (p.o. smutnoje) jne. Asiavirheitä luonnollisesti suurtyöhön mahtuu, esimerkiksi Martan ja Marian luostari ei sijaitse Pietarissa kuten kirjassa väitetään (s.195), vaan Suurella Ordynkakadulla Moskovassa,

jonne suuriruhtinatar Elisabet Fjodorovna sen ennen ensimmäistä maailmansotaa perusti. Tšudovin luostari puolestaan sijaitsi Moskovon Kremlissä eikä ”lähellä Moskovaa” (s.89).

Kauneusvirheistään huolimatta ”Solovkin” historia ansaitsee suuren kiitoksen ja sitä voi varauksetta suositella kaikille. Kirjan päättää runollinen epilogi pyhittäjien ja uhrien muistolle. Yksi ulkoisista oli sittemmin rehabilitoitu akateemikko ja ”Venäjän omatunto” Dmitri Lihatsov. Lubjankan puistikkoon eli pyövelien pihalle on myös pystytetty uhrien muistomerkki eli saarelta tuotu kivi, joka on asetettu marmorijalustalle.

Elina Kahla

Ääni löytää kuulijansa

Katharine Hodgson: *Voicing the Soviet Experience – The Poetry of Ol’ga Berggol’c* Oxford: Oxford University Press, 2003. 224 s.

Olga Berggolts (1910–1975) on kirjailija, jonka merkityksestä ei vallinnut yhteisymmärrystä heidän omana aikanaan eikä liioin nykypäivänä. Tähän vaikuttanee osaltaan vielä voimakkaana tuntuva neuvostoajan torjunta. Saksalaisten piirittämän Leningradin radiossa lukemistaan runoista sankarillisen maineen saanut, myöhemmin mm. omaelämäkerrallista proosaa kirjoittanut Berggolts on viime vuosina vilahtanut enää mainintana Pietarin historiaan tai sotavuosiin liittyvissä kuvauksissa. Kuitenkin esimerkiksi maineikas kirjallisuudentutkija Jefim Etkind on nostanut Berggoltsin yhdeksi kolmesta venäläisen naisrunouden arkkityypistä Anna Ahmatovan ja Marina Tsvetajevan rinnalle. Näiden kolmen kirjailijan tuotannon

yhteisenä nimittäjänä voi pitää traagista elämää, josta heidän runoutensa syntyi ja joka samalla heijasti niitä olosuhteita, joissa Neuvosto-Venäjän (nais)kirjailijat elivät. Siinä missä Ahmatova ja Tsvetajeva molemmat omalla tavallaan kieltäytyivät hyväksymästä uutta järjestelmää, leimasivat nuoremman Berggoltsin kirjallista tuotantoa vahva kahtiajakoisuus, eikä syyttä. Innokkaan neuvostovalan rakentajan idealismi kärsi pahan kolauksen, kun nuori Berggolts joutui omakohteisesti kokemaan Stalinin vallan varjopuolet, pidätyksen ja vankilatuomion. Herännyttä epäluottamusta seurasi sisäinen uskonkamppailu, jonka vaimensi hetkeksi sodan tuoma loisto neuvostokirjallisuuden tähdistössä. Tämän jälkeen Berggolts oli pakotettu vuosien vaikenemiseen, kunnes vuonna 1951 yllättäen sai Stalinin kirjallisuusmitalin. Berggoltsin koko tuotantoa 1930-luvulta lähtien luonnehtii jatkuva epävarmuus omasta asemasta

sekä halu löytää ja kertoa totuus. Vasta muutaman viime vuoden aikana ovat päivänvaloon päässeet tekstit, jotka paljastavat Berggoltsin kirjailijakuvan olevan oletettua moniulotteisempi.

Exeterin yliopistossa venäläistä kirjallisuutta opettava Katherine Hodgson on perehtynyt jo vuosia Berggoltsin teksteihin. Työn tuloksena on ensimmäinen kirjailijasta englanniksi kirjoitettu monografia. Teoksen kokonaisuus on selkeä ja rakenne kekseliäs. Sen sijaan että lähtisi jälleen kerran analysoimaan Berggoltsin kansansuosion aineksia eli lähilukemaan sotalyriikkaa, Hodgson ottaa materiaalikseen kirjailijan koko tuotannon ja käsittelee sitä neljässä temaattisessa luvussa liiemmin kronologiaa painottamatta. Johdantojakso esittelee kirjailijalle tärkeän temaattisen pohjan, paneutuen eritoten Berggoltsille keskeiseen minuuden ja kollektiivin ongelmalliseen suhteeseen. Teosten minän tarkastelu puolestaan keskittyy tarkemmin eri rooleihin ja minäkuvan alati lisääntyvään hajanaisuuteen. Analysoimalla rinnakkain Berggoltsin 1950-luvun draamaa, eepistä runoutta ja omaelämäkerrallista proosaa (joita kaikkia leimaa erityinen lyyrisyys), Hodgson tutkii paitsi sosialistisen realismin konventioiden ilmenemistä näissä töissä, myös löytämiään temaattisia linjoja, jotka lopulta muodostavat yhtenäisen selkärangan koko tuotannolle. Varsinaisessa laajuudessaan yhdistävä tematiikka ja sen merkitys paljastuu vasta viimeisessä, intra- ja intertekstuaalisia viitteitä luotavassa luvussa. Näin Hodgson tulee antaneeksi tahdon ja suunnan kirjoituksille, jotka ovat ensilukemalta staattisia ja vaikuttavat ehkä korkeintaan aikansa muistomerkeiltä. Ansiokasta on lisäksi Berggoltsin intertekstien ja lyyristen roolihahmojen suhteuttaminen aikakauteen ja kirjallisiin

esikuviiin (mm. Vladimir Majakovski, Anna Ahmatova, Nikolai Zabolotski, Jevgeni Bagritski). Berggoltsin jatkuva oman äänen etsiminen minä-kirjoittamisen kautta osoittaa, ettei tämä ollut helppoa kirjailijalle itselleenään.

Kirjailijan tekstuaalinen minä saakin Hodgsonilta huomiota kokonaisen luvun verran, jossa varsin selkeästi osoitetaan, ettei Berggoltsin teosten minä ole vakaa luomus, vaikka onkin usein tunnistettavissa eri genreä edustavissa teoksissa yhdeksi ja samaksi hahmoksi. Kyse on pareminkin haasteesta: assosiaatioiden värittämän, rikkaan sisäisen maailmansa ja intiimin, lukijaa lähelle tulevan äänensä säilyttävää kertojasta tulee aikansa ihmiselle samaistumisen kohde. Jälkipolville puolestaan hän on sukupolvensa henkilöitynyt dokumentti, sukupolven, jota Hodgson kutsuu traagiseksi.

Berggolts itse piti juuri kah-tiajakautuneisuutta sukupolvensa varsinaisena tragediana. Selkeimmin tämä jako näkyi piiriteytssä Leningradissa, jonka asukkaat elivät kahta elämää – toista nykyhetken kauhistuttavassa todellisuudessa, toista tulevaisuudessa, joka monelle jäi vain haavekuvaksi, kuten aikanaan bolševismien idealistinen tulevaisuuden maailma oli jäänyt. Berggoltsin myöhemmässä proosassa tämän ”kaksoisajan” rinnalle nousee vielä kolmas, menneisyyden taso, ja teosten minän liikkuessa vapaasti assosiaatioidensa turvin läpi ajan rajojen, tulee lukija tehneeksi hänen kauttaan rinnastuksia, havaintoja, ja päätelmiä, joita teksti ei suoranaisesti sano julki.

Hodgson ravistelee myös aikansa eläneitä mielikuvia neuvostokirjallisuuden yksioikoisuudesta. Virallisen ja epävirallisen rajat hämärtyvät, kun näiden kahden leirin välistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta pohditaan Berggoltsin ei suinkaan ainutlaatuis-

sa tapauksessa. Neuvostoliiton epävirallinen kirjallisuus on itse asiassa ollut joukko eristettyjä kirjailijoita, joilta oli evätty kontaktit muuhun yhteiskuntaan. Berggolts toimii esimerkkinä siitä, kuinka yksi ja sama kirjailija saattoi ajan virtauksista ja johtajien oikuista riippuen yhtenä päivänä kuulua kaanonin tunnustettuun joukkoon, mutta seuraavana pudota epävirallisten paarialuokkaan. Aina tälle jaottelulle ei ollut edes sen kummempia perusteluja. Esitellessään Berggoltsin 1950-luvulla julkaisemia mielipiteitä neuvostokirjallisuuden henggettömyydestä Hodgson tulee samalla hienosti osoittaneeksi, kuinka valmistautumaton tuon ajan kirjallinen ilmapiiri oli kohtaamaan rakenteisiinsa kohdistuneita uudistamisvaatimuksia näennäisestä suojasäästä huolimatta.

Monet lähteinä käytetyt tekstit ovat ensi kertaa kirjallisuustieteellisen tarkastelun kohteena ja ne ovat tärkeä täydennys aikaisempiin tutkimuksiin. Ehkä

nämä palapelin puuttuvat palaset ovat olleet viralliseen kuvaan keskittyneen painatuksen rinnalla suurin syy sille, että Berggolts on totuttu näkemään yksipuolisena, kautta tuotantonsa neuvostoval-lalle lojaalina kirjailijana. Teksteistä läpi ovat päässeet vain ne, jotka ovat sopineet kirjailijasta sodan jälkeen luotuun viralliseen kuvaan. Berggolts ehti kuitenkin olla mukana maansa kirjallisuus-elämässä yli 30 vuoden ajan, kirjoittaen, koska tunsi itsensä tarpeelliseksi. Hiljaisuus olisi saat-tanut olla ”tyylikkäämpi” vaihto-eto, jonka Berggolts hylkäsi, muunnellen tuotantoaan jatkuvasti niin, että saattoi pysyä kansansa rinnalla. Berggoltsin tuotannon katkelmaisuus, kesken-eräiset teokset ja marginaaleihin kirjoitettu aineisto kasvavat Hodgsonin teoksen myötä symboleiksi sille sukupolvelle, joka etsi nuoruuden uskonsa lupaamaa todellisuutta kuin kadonnutta Kitezin kaupunkia, mutta löysi sen vain omista muistoistaan.

Mari Raami